

- (11) G. Legebeke, Dodewaard. Politiek proces met een a-politiek vonnis, Kri, jan-feb 1982, pg. 4
 (12) cfr. (11) pg. 14
 (13) G. Legebeke, De grens tussen politie en leger vervaagt, Kri, sept. 1981, pg. 13
 (14) cfr. (7) pg. 17
 (15) cfr. (7) pg. 17
 (16) G. Legebeke, De opkomst van de Nederlandse anti-terreurbrigades, in Kri, maart 1982, pg. 18
 (17) P. Van Asseldonk, Aanhoudingseenheid of arrestatieteam?, in Kri, juli 1981, pg. 5
 (18) cfr. (16) pg. 18
 (19) cfr. (16) pg. 19
 (20) B. Chorus, Gerard Mols over Schutzhaft en samenspanning, in Kri, april 1982, pg. 6
 (21) Onkruid, 'n Spion in ons midden, uit Schoffel, januari 1982 pg.25-26
 (22) cfr. (21)
 (23) cfr. (21)
 (24) De PSP in Eindhoven doorgelicht, Vrij Nederland, 1/5/1982
De ontmaskering van de BVD-agent, Loek Overga, in de VPRO-gids, 21/11/1981
 (25) G. Legebeke, De politie geïnfiltreerd door BVD, in Kri, juni 1982, pg. 9
 (26) G. Legebeke, Is André Vanderlouw staatsgevaarlijk, in Kri
 (27) B. Chorus, De justitie is op hol geslagen, Kri, oktober 1980
 (28) cfr. (27) pg. 10

INHOUDSTAFEL

Inleiding11
1. Criminalisering22
2. Criminalisering van politieke actiegroepen77
3. West-Duitsland1414
4. Nederland1515
Bibliografie2121

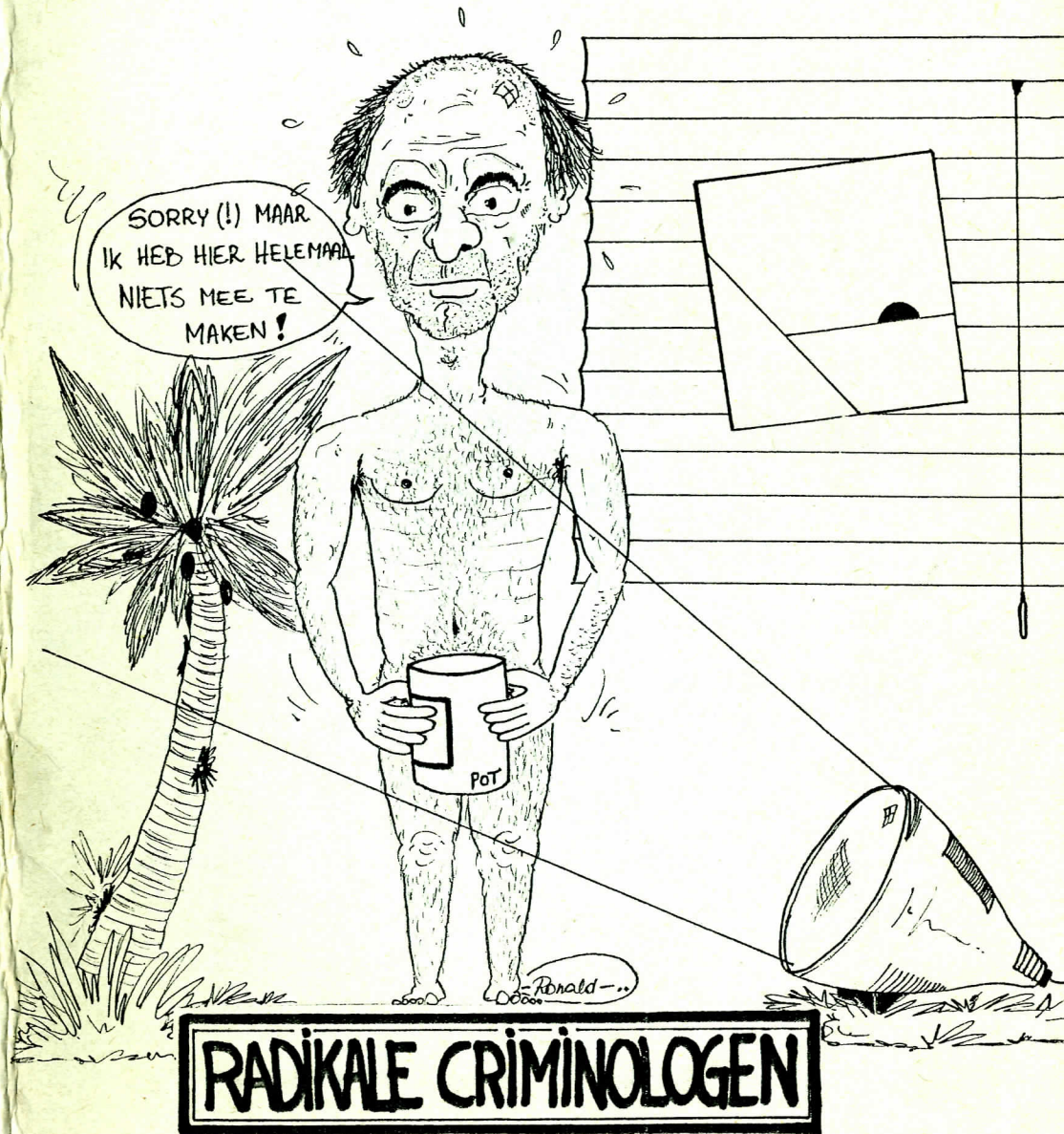
RADICALE CRIMINOLOGEN

Correspondentie-adres: Postbus 11, 3000 Leuven

V.U. B. Mandonk, Dagobertstraat 40, Leuven

CRIMINALISERING

VAN HET POLITIEK AKTIEVOEREN (1)

RADICALE CRIMINOLOGEN

INLEIDING

Wie zich in onze 'democratie' waagt aan buitenparlementaire acties tegen de 'machtigen', ziet zich vaak geconfronteerd met een scenario, waarbij de pers en het justitieel apparaat mekaar voeden om de aktie te criminaliseren. Het 'wets-overtredend' aspect wordt buiten alle proportie in de aandacht gebracht, en aangewend om de politieke bedoeling van de aktie in diskrediet te brengen. Een aktiegroep die een bezetting doet van een kantoor, pleegt 'huisvredebreuk'; iemand die affiches aanplakt wordt een 'milieuvruijler'; het zich verweren tegen stokslagen van de politie wordt 'smaad aan de justitie; mensen die totaalweigeren worden een 'gevaar voor de samenleving' genoemd; een betoging wordt onder bepaalde omstandigheden als een 'verstoring van de openbare orde' aangekondigd en verboden; verhinderen dat een schip met kernafval uitvaart wordt 'terrorisme' en onze lijst is lang... Met de mogelijkheid om te criminaliseren, bezitten de 'machtigen' een zeer krachtig wapen om op elk moment een oppositiegroep uit te schakelen.

In een serie van brochuurtjes onder de titel 'Criminalisering van politieke akties' zullen we vanaf heden pogen dit fenomeen te analyseren, en dit met de uitdrukkelijke bedoeling aktiegroepen meer inzicht te verschaffen in deze 'mistige vijand'. In dit eerste deel pogen we vooreerst theoretische klaarheid te brengen in het concept 'criminalisering', en dit door o.m. het te plaatsen in de geschiedenis van de criminologische wetenschap. Vervolgens maken we kennis met een aantal gefrekwenteerde politietechnieken zoals provocatie, infiltratie, het misbruik dat gemaakt wordt van de mythe rond 'terrorisme' e.d. Meer speciaal wordt aandacht besteed aan de Europese Wetgeving ter bestrijding van het Terrorisme. In een derde en vierde deel wordt ingegaan op specifieke toestanden in West-Duitsland en Nederland.

In twee volgende brochuurtjes zal worden ingegaan op Belgische toestanden. Eentje zal meer specifiek handelen over de 'criminalisering van totaalweigeren', naar aanleiding van de recente processen tegen totaalweigerers Koen Nyssen, Martin Van Kerrebroeck en Dirk Torfs. Een andere brochure zal een overzicht geven van de politieke processen in België van de afgelopen jaren o.m. de zaak Graindorge, Michel Stree, de '5' van de Andreas Schmidts enz... Ook een analyse van de rol van de media in deze materie kan worden aangekondigd. Iedereen die voorbereidende discussies rond dit project wil meemaken, of een helpende hand wil toesteken kan met ons kontakt opnemen.

Luc Vanheerentals

januari 1983

1. CRIMINALISERING

Criminalisering gelijkt in woordopbouw op andere begrippen zoals marginalisering, psychiatrisering, stigmatisering e.d. Deze begrippen zijn allen relatief nieuw, en duiden op een inter-aktionistische aanpak van de bestudeerde sociale processen. Waar voorheen het 'criminele individu' als voorwerp gold van wetenschappelijke studie, is het onderzoeksterrein nu opengetrokken tot het globale, sociale en psychische veld, waarbij het gedrag van alle interaktoren met betrekking tot een misdaad bestudeerd wordt. 'Marginaliteit is dan geen eigenschap meer die zomaar eigen is aan bepaalde mensen en gedragingen. Men wordt niet afwijkend geboren. Men wordt afwijkend benoemd, gestigmatiseerd. Marginaliteit is de vrucht van een geheel van marginaliseringsmechanismen. Marginalen bestaan bij de gratie van de pretentie van de goeden, bij de gratie ook van de angst der 'normalen' die andere ideeën en gedragingen als gevaarlijk en immoreel afzonderen.' (1) Volgens Goffman is er sprake van een stigma als we iemand reduceren van een volwaardig, normaal individu tot iemand waarmee iets mis is, iemand die helemaal niet meetelt. Dat 'iets' mis is, is dan afkomstig van het feit dat hij een attribuut bezit, dat hem onderscheidt van de anderen in de categorie mensen waar hij in zou moeten passen, en wel een attribuut van minder wenselijke aard. Iemand stigmatiseren heeft dus in feite te maken met het feit dat wij aan mensen uit onze omgeving eisen stellen.' (2) Howard Becker stelt dat de afwijking geen eigenschap is van de afwijkende persoon. Het is niet een stoornis in een psychische ontwikkeling, maar het is de konsekwentie van de toepassing van de regels door de groepsleden en hun vertegenwoordigers op individuen. De afwijking is iemand op wie het etiket van afwijking met succes is opgehangen of vastgekleefd. (3) Trimbos stelt dat de psychiatrie de traditionele gedragsstandaard en de gangbare gedragsconventie gecodificeerd heeft in de waarde vrije, wetenschappelijk klinkende taal van gezondheid en ziekte. Dit maakt het gemakkelijker om sociaal en ethisch ongewenst gedrag als geestesziekte te etiketteren. Als psychiatrisch geval worden dezen van een groot deel van hun sociale verantwoordelijkheid ontheven en buiten het veld van de sociale evolutie geplaatst. Zo gezien werken psychiaters als systeembestenders, maatschappij-opruimers en psychosociale politieagenten, die gaarna hulp bieden aan een overheid die niet meer over de repressieve middelen van weleer kan of wil beschikken.' (4)

Bert Snel geeft volgende definitie van criminalisering. 'Criminalisering heeft betrekking op al die maatschappelijke processen en bedoelde en onbedoelde handelingen, die ertoe bijdragen dat bepaalde gedragingen en/of handelingen uit het totale arsenaal van menselijk gedrag (c.q. degenen die dat gedrag of deze handeling werkelijk of naar de mening van de instanties vertonen of hebben vertoond), door anderen, zowel binnen als buiten formele (officiële) sociale controle-instanties, als wetsschending (c.q. wetsschender) worden gedefinieerd, waardoor die personen de formele positie (of status) van crimineel (kunnen) verkrijgen.' (5) Deze definitie incorporeert interakties op zowel macro-, meso- als micro-niveau.

Enerzijds gaat het om die sociale processen, zoals het maken van wetten, die bepaalde gedragingen en/of personen als crimineel definiëren, anderzijds wordt ook de aandacht gericht op de werkwijze en functionering van organen van wetgeving, wetshandhaving, en -uitvoering in de maatschappij. Daarnaast, op micro-niveau, wordt gedacht aan de interacties die plaatshebben tussen vertegenwoordigers van die instanties en de verschillende lagen, groeperingen of individuen uit de bevolking met inbegrip van de processen van informele sociale controle. (6) In dezelfde zin omschrijft Manfred Brusten het begrip 'criminalisering'. 'Unter Kriminalisierung, sollen hier alle beabsichtigten Handlungen von Privatpersonen, informellen Gruppen und Vertretern von Kontrollinstanzen verstanden werden, die dazu beitragen dass bestimmte Personen den Status des 'Kriminellen' erhalten, bzw. bestimmte Handlungen als Kriminell gelten.' (7)

De criminologie was in de 19e eeuw vooral begaan met de misdadiger zelf, en nam de sociale definitie van wat misdaad was, klakkeloos over. Dessauer bestempelt dit denken als een 'penitentiair-humaniserende' stroming. 'Wie biologisch of psychologisch is gedetermineerd tot criminaliteit, behoeft immers niet te worden gestraft: alleen bescherming van de maatschappij is dan nodig en dat kan voor de delinquent op zo pijnloze manier georganiseerd worden.' (8) Volgens VanOstrive en Fijnaut had die eerste 'etiologische' criminologie geen eigen specifieke opvatting over misdadigheid en het maatschappelijk statuut van misdadig gedrag. 'De materiële bepaling van wat een delikt was, werd simpelweg uit het strafrecht overgenomen' (9) Sociologische empiristen zochten verklaringen in milieu-factoren, zoals psychologen in persoonlijkheidsfactoren. Anderen meenden oorzaken te vinden in socialisatiepraktijken (differentiële associatie-theorie), in de afstand tussen de kulturele en structurele situatie (de anomie-theorie), in cultuur-ekologische factoren of in cultuurkonflikten (de Chicagoschool). Zelden werden echter politionele, penitentiaire, of gerechtelijke milieu-factoren als mogelijke verklaring voor misdadigheid onderzocht. (10)

Nochtans zijn er ook in het verleden diverse maatschappijkritici, hetzij wetenschappers, hetzij romanschrijvers, die wel aandacht hadden voor 'diegenen die criminaliseren', en dit proces in vraag durfden te stellen. De meest bekende is ongetwijfeld Thomas Morus met zijn boek 'Utopia' uit de 16e eeuw. Een belangrijk thema in het boek is de opkomst van de lakennijverheid, die de wol van schapen verwerkt. Schapen hebben vele weilanden nodig, en stilaan werden de landbouwers van hun gronden verdrongen, ten voordele van de schapenteelt. Armoede was hiervan het gevolg. Morus stelde: 'Dit is zeker, wanneer gij Engelsen voor deze kwalen geen geneesmiddel vindt is het vergeefs dat gij u verheft op uw rechtspleging. Die mag dan spektakulair zijn, maar resultaten levert zij niet op, en het recht is ver te zoeken. Als gij er vrede mee hebt het volk voor galg en rad te laten opgroeien en pas ingrijpt met uw straffen wanneer de man wandaden begeeft die het kind U reeds

te verwachten gaf - ik vraag u, wat doet ge anders dan eerst dieven kweken om ze vervolgens op te hangen.' (11) Reeds vroeger hadden de Sofisten in het oude Griekenland gesteld, dat het recht een zaak van de sterkste was. 'Wie, als tyran, zijn medeburgers niet alleen van hun bezittingen berooft, maar henzelf bovendien tot slaven maakt, die krijgt, in plaats van al die lelijke namen, de naam 'gelukkig' en 'zalig', en dit niet slechts vanwege zijn medeburgers, maar ook vanwege al wie ervan hoort hoe hij de volkomen onrechtvaardigheid heeft weten te bereiken. Zo is de onrechtvaardigheid, indien ze door de leiders beoefend wordt, sterker en voornamer en deftiger dan de rechtvaardigheid.' (12) Tijdens de Franse revolutie, toen de fundamentele gelegd werden van de huidige burgerlijke samenleving, wezen diverse auteurs op het fenomeen van de 'privé-eigendom' als oorzaak van vele sociale kwalen. Morelly stelde o.m. dat de 'wetten zouden moeten opgesteld worden uitgaande van de mens zoals de natuur hem schiep, en niet uitgaande van de mens zoals de beschaving hem maakte.' Morelly greep hierbij terug naar de ideeën van de eerste christenen, waar er nog gelijkheid en broederlijkheid bestond, en waar eenieder vrijwillige afstand deed van zijn goederen ten voordele van de gemeenschap. (13)

Karl Marx stelde vervolgens in de 19e eeuw dat we in de juridische sfeer een spiegelbeeld terugvinden van de produktieverhoudingen. Het recht is volgens Marx gesanctioneerde feitelijkheid. Het geeft een bekrachtiging van de feitelijke situatie, waaraan wij mensen gewoon zijn geraakt. Welnu de feitelijke situatie is volgens Marx, radikaal scheef. Datgene wat men in de kapitalistische bestaansorde recht pleegt te noemen is helemaal geen recht. Daar legaliseren wetten onmenselijke wantoestanden. (14) 'Eigendom is diefstal en de kapitalisten die de meerwaarde stelen van de arbeiders zijn de grote misdadigers van het systeem. Zij ontvangen deze meerwaarde niet op grond van enige bijzondere verdienste van hun kant. Zij kunnen zich deze meerwaarde toeëigenen dank zij de macht van het sociale systeem van het kapitalisme, dat als gevolg van politieke en economische strijd door de bourgeoisie werd ingesteld en gehandhaafd met alle beschikbare middelen tot uitoefening van dwang: de wetten, de politie van de staat.' (15)

Ten aanzien van deze instrumentalistische Marxistische staatsvisie - dit simplistisch klassen- en staatsmodel, die de verschijnselen duidt vanuit een soort morele verontwaardiging, en overal manipulatie, vervreemding, verdrukking ziet, en niets dan, door een uitdrukkelijk bewustzijn gedragen handeling (ook misdadigheid) onderkent - zijn sedertdien heelwat nuancerende kritieken opgeworpen. Castoriadis bv. verwerpt de traditionele interpretatie van het marxisme, waarbij de objectieve tegenstelling van het kapitalisme economisch van aard genoemd worden, en als motor voor de klassenstrijd het feit geldt dat het kapitalisme niet in staat is om aan de economische eisen (loon-) van de arbeiders te voldoen. Castoriadis stelt dat de geschiedenis van het kapitalisme de geschiedenis is van twee tegengestelde klassen is, die perma-

ment in elkaars vaarwater zitten. Elke klasse is door het optreden van de andere klasse gedwongen om voortdurend nieuwe wapens, instrumenten, organisatievormen, ideeën en voorlopige doeleinden te creëren. De kapitalistische klasse vormt en ontwikkelt zich via accumulatie, rationalisatie en concentratie van de produktie. Juist door deze activiteiten van de kapitalisten en het verzet daartegen, ontwikkelt de arbeidersklasse zich. Deze klassendynamiek ligt aan de basis van de fundamentele verandering die het naoorlogse kapitalisme heeft meegemaakt: op het vlak van de produktie (introduktie van taylorisme, bedrijfspsychologie en sociologie, steeds grotere arbeidsverdeling), op het vlak van de economie (staatsinterventie) en op het vlak van de politiek (sociaal-democratisering en de systeem-integratie van de syndikaten). (16)

In dezelfde lijn stellen Poulantzas en Althusser dat de kapitalistische staat geen intrinsieke eenheid, geen instrument in handen van de heersende klasse is, doch een 'verband', juister uitgedrukt een 'materiële verdichting' van de machtsverhouding tussen klassen en klassefrakties. De bourgeoisie is immers zelf verdeeld in verschillende klassefrakties. Deze frakties maken deel uit van het blok van de macht. De kapitalistische staat dient een 'relatieve autonomie' te bewaren t.a.v. het machtsblok der frakties, om de verschillende belangen te kunnen verdedigen van het geheel van de bourgeoisie. (17) In navolging van Gramsci stelt Althusser dat de staat niet expliciet en uitsluitend kan opgevat worden als een repressief onderdrukingsmachine. Naast de repressieve staatsapparaten noemt Althusser een aantal ideologische staatsapparaten: godsdienst, onderwijs, gezin, recht, politiek, vakbeweging, communicatie, cultuur. De eenheid binnen de ideologische staatsapparaten wordt tot stand gebracht door de heersende ideologie. Geen enkele klasse kan de staatsmacht in haar bezit houden, zonder haar hegemonie over de ideologische staatsapparaten uit te oefenen. (18) In tegenstelling tot het repressief staatsapparaat functioneren de ideologische staatsapparaten overwegend door middel van ideologie en slechts secundair door middel van onderdrukking.

Ook Foucault heeft heelwat kritiek op de marxistische machtsanalyse: 'In Marxistische kringen wordt de macht tezeer gekoppeld aan het staatsapparaat, te gemakkelijk verbonden met het probleem van de ideologie en te zeer beschouwd als een bezit, nl. een bezit van de heersende klasse.' (19) 'Macht is geen bezit, maar een strategie. Macht is niet ergens lokaliseerd, maar alomtegenwoordig. Macht is geen kwestie van onderschikking, maar van nevenschikking; Macht werkt niet zozeer door middel van onderdrukking en repressie, maar door normalisatie en reglementering. Macht is geen kwestie van legaliteit, maar van illegaliteit. Macht is niet destructief, en iets dat schuldig verklaard moet worden, maar is productief.', aldus Foucault. (20) Macht wordt niet bezeten maar uitgeoefend in een uiterst complex veld van ontelbare posities die onderling op een strategische wijze met elkaar verbonden zijn, en die ook voortdurend van plaats veranderen. 'De strategie van de macht voltrekt zich op alle niveaus. Zij is alomtegenwoordig. Overal waar orde heerst, waar verordeningen en regelsystemen fungeren,

en waar mensen zich tot elkaar en tot de wereld verhouden is zij aan het werk. De strategie is niet van toekomstige aard en is ook niet uitwendig aan de orde en de regels van de menselijke verhoudingen, maar doortrekt deze relaties van binnenuit en maakt ze zelfs mogelijk.' (21)

Vanuit dit soort overwegingen hebben diverse criminologen afstand genomen van de 'naïeve samenzwerings-theoretici'. Deze laatsten willen doen geloven dat het recht niets anders is dan kan zijn dan een instrument van de machthebbers ter besteding van de bestaande sociale ordening. Hiertegenover stelt men: 'Wij zijn van mening dat het (straf)recht, hoezeer het ook gevormd is naar de sociale ongelijkheid, als bestaand maatschappelijk instituut een eigen dynamiek bezit; het biedt aangrijpingspunten voor collectieve acties van anderen dan 'de machthebbers'; het kan verzelfstandigen, voor andere doelen gebruikt worden, dan waarvoor het bedoeld was. Wellicht kan door deze andere kant van het strafrecht een bijdrage geleverd worden aan een vermindering van sociale onrechtvaardigheid.' (22)

Bij de 'interactionisten' vindt een probleemstelling plaats ten aanzien van het bestaande vervolgingsbeleid. Men analyseert de effecten van het criminaliseringsproces voor het individu, uitgaande van de interactie tussen strafrechtvervolger en het tot misdadiger benoemd individu. Het begrip 'secundaire deviantie' van Lemert, houdt in dat de 'afwijking' de hand schoen die de samenleving hem heeft toegeworpen, opneemt en de rol van deviant bewust aanvaardt. 'Wanneer een persoon er dus toe overgaat, om zijn deviant gedrag of de rol erop gebaseerd, te ontwikkelen als een middel tot verdediging, aanval, of aanpassing van de problemen, gecreeërd door de consequente reactie van zijn omgeving, dan wordt zijn deviantie secundair.' (23) 'Afwijkende loopbanen komen dus interactieel tot stand en beginnen niet zelden met een soort zelf-labeling met stigmatisering, vanuit primaire groepen alvorens de instanties tussenkomen.' (24)

De marxistische criminologen hebben heelwat kritiek geformuleerd op dit denken. 'De interaktionisten hebben weinig of geen oog voor de ruimere sociaal-economische en politieke, en vooral ook historisch bepaalde, machtsstructuren waarin veel kleinere instellingen en interactiepatronen gevangen zitten.' (25) Misdadigheid wordt door de marxistische criminologen, gezien als een bijna logisch uitloeijsel van een sociaal-economisch stelsel gevestigd op concurrentie rond winst en privaat bezit. Er is zelfs geen marxistische theorie van afwijking of misdadigheid, omdat de aandacht meer gaat naar het functioneren van apparaten van strafrechtsbedeling en naar de functie die zij vervullen binnen de kapitalistische samenleving. De grote vraag is natuurlijk hoe die apparaten er al dan niet toe bijdragen om de bestaande machtsverhoudingen in stand te houden en te versterken, hoe zij gesitueerd zijn binnen de klassenstrijd en hoe zij de bestaande produktieverhoudingen reproduceren. Daarbij gaat thans, de grootste aandacht naar de geschiedenis van algemene en bijzondere strafwetten en van strafrechtsbedeling om na te gaan in welke mate die instellingen gelijkmatig evolueren met de totstandkoming en de uitbouw van de kapitalistische samenleving.' (26)

Wie criminalisering wil bestuderen zal zich niet enkel op het macro-niveau moeten bewegen zoals de marxistische criminologen doen, maar ook op de andere niveaus. Diverse criminologen hebben ondertussen hun aandacht gewijd aan de werking van bv. het repressie-apparaat, inzake de seponering. D.w.z. de mate waarin de politie bij de verschillende vormen van reactie, waartussen zij kunnen kiezen de voorkeur geven aan de reactie van criminalisering. Philippe Robert berekende dat de rechtbanken in Frankrijk verdachten slechts in 1,5% van de gevallen vrijsprak, en dat zulks slechts mogelijk was door de belangrijke selectie door de parketten. (27) Een ander niveau wordt bestudeerd door o.m. Bianchi, waar die het heeft over conflictenregelingen. Welk is de tolerantiedrempel in een samenleving, en onder welke invloed staat deze, ten aanzien van conflicten. Voor Bianchi gaat het hier feitelijk om een ethiek van het handelen. 'Men mag aannemen dat men meer dan een generatie hiertoe nodig zal hebben om het opnieuw aan te leren. De mensen zijn bang gemaakt voor de criminaliteit. Ze weten helemaal niet hoe ze het zouden moeten doen om opnieuw de conflicten die uit delikten voortkomen, te begeleiden en te regelen.' (28)

2. CRIMINALISERING VAN POLITIEKE AKTIEGROEPEN

De twee kernvragen bij dit onderwerp zijn:

Is de doorsnee misdaad te begrijpen als een politieke verzetsdaad? Welke illegale elementen bevat een politieke verzetsdaad? We zullen ons voornamelijk concentreren op de tweede vraag. Rond dit onderwerp denkt men vooreerst aan de diverse opsporings-technieken die de overheid hanteert ten aanzien van politieke subversie nl. fichering, infiltratie, provocatie enz... In tweede instantie gaat het om de criminalisering zelf, en merkt men een voortdurende neiging om gebruik te maken van terroristische terminologie om geweldloze politieke acties in de criminele hoek te duwen. De Europese Wetgeving ter Bestrijding van het Terrorisme is daar een uitstekend voorbeeld van, alhoewel dit verdrag in België nog niet geratificeerd is. In het derde deel zal dit geïllustreerd worden met voorbeelden uit West-Duitsland en Nederland.

Uit een onderzoek van Jongman over het gecriminaliseerd verzet uit de dertiger jaren bleek een 'groot deel van de agressiedelicten te bestaan uit lokaalvredebreuk'. Het betrof hier reacties op korting of onthouding van de steunuitkering in de steunlokalen. Een aantal etiketten als 'oplichting

en valsheid in geschrifte' bleken steunfraudes te verhullen, opnieuw een (verzets)-reactie op de werkloosheidssituatie. (1) Jongman besluit uit deze studie: 'We zullen uitgaan van de gedachte dat mensen in moeilijke sociaal-economische omstandigheden en zeker als deze verslechteren - lang niet altijd ontmoedigd het hoofd in de schoot leggen. Integendeel zullen zij door hun gedrag laten zien dat zij zich actief verzetten. Dat verzet zal zich dan onder meer uiten in gedragsvormen die officieel tot criminaliteit zijn, of worden, bestempeld - zelfs als de positie van de aldus tot delinkwent bestempelde dat gedrag haast onontkoombaar maakte.' (2)

Michel Strée stelde na zijn vrijspraak, in de rechtzaak met betrekking tot de ontvoering van een aantal schoolkinderen met een schoolbus uit protest tegen de bestaande sociale onrechtvaardigheid: 'Ik ben niet vrijgesproken voor mijn daad, maar voor het feit dat ik niet helemaal normaal was op het moment dat ik die uitvoerde.' (3) Voor de aanvang van het proces had hij in een brief aan het persagentschap Belga laten weten: 'Nog steeds ben ik ervan overtuigd dat er in dit land (zoals in andere landen) heelwat sociale onrechtvaardigheid bestaat. Die onrechtvaardigheden zijn enorm en onaanvaardbaar, maar de methode die ik heb aangewend om daar de aandacht op te vestigen, is volledig verkeerd.' (4) In de lijn van vele uitspraken die 'zondaars vergiffenis schenken, als ze zich bekeren' werd ook Strée vrijgesproken. Het repressie-apparaat hecht enorm veel belang aan die behoud van de consensus. 'Elk subject wordt vanaf zijn geboorte, geconfronteerd met een ketting van ideologische staatsapparaten. Telkens wordt hulp, bijstand, vorming, informatie enz... aangeboden, maar telkens zijn er welbepaalde (ideologische) voorwaarden: aanpings-eisen, bestaande verworvenheden.' (5) Zo krijgt men werklozensteun mits het beschikbaar blijven voor de loonarbeidsmarkt. Zo krijgt men sociale zekerheid... mits het erkennen (collectief tussen de sociale partners) van de noodzaak tot geregelde loonarbeid. Enkel een permanente geloofsbelijdenis: 'Maar ik wil werken', geeft iemand recht op bestaans(inkomen). (6)

De provocatie en de infiltratie lijken andere belangrijke elementen in dit proces. Zo ondermeer in de arbeidersstrijd tijdens de algemene staking van 1902. 'Ik zal niet beweren dat men bewust zinnens was ons in een val te lokken, maar terwijl onze (Daensisten, socialisten en liberalen) betogingen dan onverwacht werden toegelaten, hoorden we dat de politie haar sabels had moeten inleveren en in plaats daarvan met revolvers was bewapend geworden. En wat ons nog meer op onze hoede bracht: we hoorden ook dat men zinnens was, een groot aantal mannen in onze rangen te laten opstappen, die zouden schreeuwen en tieren en ruiten inslaan, dit om de politie gelegenheid te geven van haar revolvers gebruik te maken en de leiders in de gevangenis te kunnen stoppen. En toen we ook nog achterhaalden dat versterking zou gebracht worden door de gendarmerie wisten we dat een bloedbad moest volgen...' (7) Meer schrijvend is het verhaal van Bommi Baumann zoals hij het neerschreef in zijn boek 'Hoe het allemaal begon', over de aan-

vangsfaze van het Westduitse terrorisme, en meer bepaald over de 2e JuniBeweging. Op diverse bladzijden in het boek wordt er melding gemaakt van politie-infiltrant Urbach. 'Urbach had ons al eerder van wapens voorzien, dat betekent dat de Verfassungsschutz (Staatsveiligheid) de wapens leverde waarmee agenten overhoop werden geschoten. Zo is de situatie in Duitsland. Behoorlijk verwarrend. Eigenlijk doorzagen we het niet meer, we hadden niet meer in de gaten, dat we een stelletje marionetten in het raderwerk waren. Als ze onszelf de wapens in de hand geven, dan hebben ze er een groot belang bij, dat die ook worden gebruikt.' (8) 'Een man als Nollau (vroeger kopstuk van de spionagedienst de Bundesnachrichten) zei al in 1966 dat het de taak was van de Verfassungsschutz alle maoïstische groepen te ondersteunen. Ze gaven ons wapens in de hand zodat we hun eigen mensen konden neerknallen. Nog steeds is het mij niet helemaal duidelijk welke rol we in dit spel speelden.' (9) In Turkije (onze Nato-partner!) kwamen in 1978 een aantal geheime documenten in de openbaarheid, waarin openlijk gesproken werd over de relaties tussen de MIT (Turkse geheime dienst), de CIA en de fascistische groep de MHP. In het rapport stond letterlijk: 'In sommige omstandigheden worden incidenten in scene gezet om gebruikt te worden voor propagandistische redenen. Men kan plunderingen, groepsmoord, verkirchting en dergelijke uitvoeren om de indruk te wekken dat de opstandelingen dat hebben gedaan.' (10) Materiaal over België in dat verband houden we voor een tweede brochure.

Recentelijk stelde G. Mak het reeds in de Groene Amsterdammer met de volgende vraag: 'Is het niet zo dat bommenleggen en terrorisme in het algemeen in een land als Nederland iets gelijkaardigs is als het produceren van kernafval? Je weet als je begint niet waar je uitkomt.' H. Hess stelt dat bij de bestrijding van terrorisme sprake is van een geanticipeerde crisisbestrijding. 'Men past wetten aan op voorhand. Men breidt de controle-apparaten uit op voorhand, niet zozeer om het terrorisme tegen te gaan, maar om elke mogelijk toekomstige sociale onrust de kop in te drukken. Bij analyse van de nieuwe wetten blijkt dat dit uitgangspunt vaak terug te vinden is, en nog het duidelijkst in wetsvoorstellen die conservatieve partijen indertijd indienden. Onder het mom van terroristische bestrijding wordt nu heel buitenparlementair links aan verscherpte controle onderworpen.' (11) In West-Duitsland is het strafbaar gesteld 'helper', of 'sympathisant' te zijn van de RAF. Volgens de Duitse Bondspresident W. Scheel zijn o.a. helper of sympathisant: 'Dat zijn o.a. de mensen wiens blinde afkeer tegen de democratie hen ertoe brengt het doel der terroristen (wat is eigenlijk dit doel?) in woord en geschrift te ondersteunen, ook als ze zelf het gebruik van terroristisch geweld niet goedkeuren.' (12)

Het Europees Verdrag ter Bestrijding van het Terrorismisme, op 27 januari 1977 ondertekend door 19 ministers van Buitenlandse Zaken van de Raad van Europa, op heftig verzet gestuit in linkse kringen op heftig verzet gestuit. 'Het einde van het politieke misdrijf' noemt het hoofdstuk waarin Marc DeCock en Colette Braekman dit verdrag zal bespreken, in zijn boek 'We leven toch in een vrij land'. 'Is alle oppositie terrorisme' is de titel van het verhaal van A. Pels, waarin zij het verdrag bespreekt. Dit verdrag werd na de ondertekening door de ministers van

Buitenlandse Zaken van de Raad van Europa, nog ondertekend door de ministers van Justitie van de EEG en dit op 4/12/1979. Tot op heden werd het door weinig parlementen in de EEG geratificeerd, al heeft Minister Gol voor België een initiatief in die zin aangekondigd.

In de aanhef van het verdrag wordt de intentie als volgt beschreven: 'Overwegende dat het doel van de Raad van Europa het tot stand brengen is van een grotere eenheid tussen zijn leden; zich bewust van de groeiende verontrusting in verband met de toename van de daden van terrorisme; verlangende doeltreffende maatregelen te nemen ten einde te verzekeren dat de daders niet aan strafvervolgning en bestraffing ontkomen; overtuigd dat uitlevering een bijzonder doeltreffend middel is om dit resultaat te bereiken...' (13) Tot op heden was het traditie in de verschillende Europese rechtssystemen dat aan politieke vluchtelingen asiel werd verleend, en dat dus niet werd uitgeleverd. Hieraan wil het verdrag paal en perk stellen.

De moeilijkheden beginnen als men wil gaan vaststellen wat terrorisme is, wat een politiek misdrijf is. 'De overheid heeft het in haar macht om, met behulp van massamedia, op bepaalde delicten het etiket politiek en op een ander het etiket niet-politiek te plakken. Hoe zij daarbij tewerk gaat, hangt af van het politiek getij van het moment.' (14), aldus de Nederlandse jurist T. Van Veen. Een soortgelijke willekeur vindt plaats als men het heeft over het politieke misdrijf, bv. de politieke staking. Eerste Minister Tindemans beschuldigde in maart 1977 de vakbonden politieke stakingen uit te lokken. De vakbonden ontkenden echter dat de staking gericht was tegen de regering, maar dat er gestaakt werd tegen regeringsmaatregelen. (15) In een kommentaar hierop schrijft Kultuurleven dat de term 'politieke staking' vaak gebruikt wordt om een bepaalde staking af te keuren. (16) De Europese wetgevers hebben de bepaling van een definitie over terrorisme omzeild door een opsomming te geven van daden die in aanmerking kunnen komen. Op die lijst komen voor, het kapen van vliegtuigen, het plegen van aanslagen op diplomatieke vertegenwoordigers, ontvoering, en gijzeling, en delicten waarbij gebruik wordt gemaakt van bommen, raketten en of automatische vuurwapens. Daarnaast bevat het verdrag nog een tweede lijst van daden, waarvan de verdragsstaten naar eigen inzicht kunnen bepalen of ze het al dan niet als politiek delict wensen te beschouwen. Deze lijst omvat zeer veel: elk ernstige gewelddaad, die gericht is tegen het leven en de gezondheid, of de vrijheid van personen. Men maakt twee uitzonderingen om aan de plicht tot uitleveren te ontkomen. Ten eerste hoeft niet aan de uitleveringsplicht voldaan worden als de betrokkene zal worden vervolgd wegens zijn ras, geloof, nationaliteit of politieke overtuiging. Ten tweede staat het het betrokken land vrij het delict toch te beschouwen als een politiek delict, maar dan is men verplicht de betrokkene zelf te berechten. Aan de staten wordt vervolgens voorgeschreven dat zij hun wetgeving moeten aanpassen, zodat zij de bedoelde delicten altijd kunnen vervolgen, ook al zijn die delicten niet in het eigen land gepleegd. (17)

De Nederlandse jurist B. Swart stelt hierop

'Het verdrag gaat in feite veel verder. Het brengt bijna alle vormen van geweld onder de noemer terrorisme, ook als dat geweld niet gericht is tegen buitenstaanders, maar tegen de organen van de staat. Eigenlijk richt het verdrag zich tegen elke politieke oppositie die niet gewelddoos verloopt. Bij wijze van spreken, stemmen mag, maarknokken tegen de politie niet. En dat gaat mij veel te ver. Dat heeft tot gevolg dat je met handen en voeten wordt gebonden aan politieke conflicten in andere staten.'

'Deelname aan een demonstratie waarbij een bouwterrein van een atoomenergie-centrale wordt betreden kan in de zin van het Verdrag tot een daad van terrorisme worden bestempeld en als zodanig voldoende grond zijn om tot uitlevering of verplichte berechting over te gaan. Door het ontbreken van een duidelijke omschrijving van het essentiële sleutelbegrip van het Verdrag nl. het terrorisme kunnen de om uitlevering c.q. berechting vragende landen dit grotendeels zelf invullen. 'Zo wordt Nederland in dit soort gevallen afhankelijk van wat bv. de Duitsers onder terrorisme menen te verstaan.' (18) Als België het verdrag ratificeert dan wordt het verplicht vakbondsleiders die in Turkije zijn veroordeeld ofwel uit te leveren aan Turkije ofwel zelf te berechten. Turkije behoort immers tot de Raad van Europa.

Wat is terrorisme? 'Het begrip 'terrorisme' is altijd een gemakkelijk handvat geweest om al-dan-niet-legale oppositie onbespreekbaar te maken, te diffameren, te criminaliseren en tenslotte zonder vorm van proces te elimineren. Wij wijzen erop dat de Duitsers in de tweede wereldoorlog elk verzet systematisch en volgens afspraak terroristisch noemden, zoals de Vietnamese guerillo's ook in onze media jarenlang consequent terroristen werden genoemd.' (19) 'Het is een onderdeel van de psychologische oorlogsvoering om o.a. middels het etiket 'terrorist' elk serieus onderzoek naar de houdbaarheid van een dergelijk verweer, dat wil zeggen elke inhoudelijke en middels een 'fair trial' te effectueren toetsing van die eventuele legitimiteit van de stadsguerilla bij voorbaat onmogelijk te maken. In Brokdorf waar het massale verzet tegen kernenergiecentrales tot een buitengewoon ernstige confrontatie leidde, bestempelde Stoltenberg, minister-president van Schleswig-Holstein, de demonstranten als 'gewelddadige communisten, anarchisten en terroristen.' (20)

Wat er na de ratificatie van dit verdrag nog zal overblijven als 'politiek delict' is niet veel meer. 'Alleen bepaalde persmidrijven of toespraken of plannenmakerij zonder geweldpleging, alleen dat wordt nog als politiek misdrijf beschouwd. Voor de rest wordt het begrip politiek misdrijf gewoon geschrapt. Men doet gewoon of het niet meer bestond.' aldus Marc DeCock en Colette Braekman. (21) De juridische gevolgen zijn bijzonder ernstig. Het politiek karakter van sommige daden zal geen enkele bescherming meer bieden, omdat het onderscheid tussen politieke misdrijven en misdrijven van gemeen recht is opgedoekt. (22) 'Indien bv. Nederland niet uitlevert, moet het zelf de zeer ruim geformuleerde en gepolitiseerde delikten strafbaar stellen. Dat is een zeer ernstige ingreep op de autonomie van

ons strafstelsel. Het gaat hier namelijk om alle ernstige delicten tegen personen inclusief pogingen daartoe. Ons, naar Europese maatstaven, liberale stelsel, moet zich op die manier aanpassen aan meer repressieve stelsels.' (23), aldus het Komitee voor de Rechtsstaat in Nederland. 'Door de zeer vage definitie van terrorisme wordt het mogelijk mensen vanwege hun sympathie of vanwege het feit dat ze een bepaalde politieke actie niet wensen af te keuren te vervolgen over de landsgrenzen heen.' aldus dit Komitee. (24)

De Duitse rechtssocioloog Kessler tekent de evolutie in W-Duitsland na de anti-terreurwetten met volgend voorbeeld. 'In een vonnis in Hamburg werden zes krakers veroordeeld wegens huisvredebreuk verstoring van de openbare orde, verzet tegen de overheid en het toebrengen van verwondingen. Het Openbaar Ministerie tekende toen beroep aan tegen deze uitspraak omdat het nog een bijkomende veroordeling wenste wegens steun aan een criminele organisatie. 'Krakers vormen een criminele organisatie in de zin van artikel 129 van het strafwetboek. Als deelnemers aan de actie hadden ze tenminste het gemeenschappelijke doel het huis met geweld in te nemen om zo te protesteren tegen verkeerde ontwikkelingen in de woningsector. Inzoverre vormen ze dus een eensgezinde organisatie.', Wanneer het eenmaal heeft vastgesteld dat er een criminele organisatie bestaat kan het Hof aan de veroordelingen beginnen. 'In hun gedrag ondersteunden de beschuldigen deze criminele organisatie door herhaaldelijk in het huis te verblijven en door met hun aanwezigheid bij te dragen tot de vastberadenheid van de krakers om zich te verdedigen. Daarom zijn ze schuldig aan ondersteuning van een criminele organisatie. Dit is de konsekwentie van de anti-terreurwetten in de praktijk.', aldus Kessler. (25)

Tijdens een konferentie over terrorisme-bestrijding georganiseerd door de Raad van Europa in Straatsburg, waar magistraten, hoge ambtenaren en politiechefs beraadslaagden over het in praktijk brengen van het verdrag, werd de anti-kernenergiebeweging uitdrukkelijk als 'extremistische organisatie' gebrandmerkt. (26)

Diverse waarnemers vrezen dat deze conventie de weg opent naar een eenvormig Europees rechtsgebied. De Nederlandse Minister van Justitie DeRuiter zei in dit verband in de Kamer: 'Het ligt in de bedoeling dat na de uitlevering ook andere vormen van internationale strafrechtelijke samenwerking worden bestudeerd, zoals de wederzijdse rechtshulp, de overdracht van strafvervolgning en de overdracht van de tenuitvoerlegging van vonnissen.' (27) Waar België en Nederland op een aantal punten, van alle lidstaten het meest liberale strafrechtstelsel kent, is het niet moeilijk te raden wie zal moeten inleveren bij de totstandkoming van zo'n Europees rechtsgebied. (28) Die Europese samenwerking heeft tot op heden reeds geleid tot de oprichting van TREVI op vlak van politiewerking. Op 29 juni 1976 werd door de Ministers van Binnenlandse Zaken te Luxemburg het besluit genomen de groep TREVI op te richten. Deze groep zou een aantal ambtelijke werkgroepen dienen op te richten die onder toezicht van de Europese Raad in het bijzonder de samenwerking

bij het bestrijden van terrorisme en de uitwisseling van gegevens over organisaties, uitrusting en opleiding van de politiediensten moesten bevorderen, maar die verder ook op vlak van de algemene veiligheid, m.n. inzake luchtverkeer, kernenergie en natuurrampen, nauwe samenwerking totstand moesten brengen. (29) 'Internationale samenwerking' zo stelt Marc DeCock, 'moet hand in hand gaan met internationale samenwerking voor de verdediging van de mensenrechten en de individuele rechten en vrijheden. De strijd tegen het terrorisme mag geen voorwendsel worden voor inmenging van de politie in de politieke en sociale strijd in de verscheidene Europese landen. Ook mag hij geen aanleiding zijn tot ongecontroleerde computerregistratie van burgers op Europese schaal.' (30)

Het weekblad Pour maakt de aard van deze samenwerking iets duidelijker toen het documenten publiceerde die afkomstig waren van Interpol Wiesbaden, waarbij om inlichtingen gevraagd werd over personen of organisaties met zetel in Brussel, zoals de Internationale Vereniging van Democratische Juristen, Hebdo Bruxelles, Germ. In de telex van 14/8/1979 vroeg Interpol Wiesbaden aan Interpol Brussel een lijst met identiteit en nationaliteit van mensen die deel hadden genomen aan een vergadering van familieleden van Duitse gevangenen. Ook over de deelnemers aan een bezetting van het Internationale Rode Kruis bestond belangstelling. 'Al deze feiten illustreren duidelijk de versmelting tussen drie begrippen: terrorisme, ordehandhaving, uitwisseling van inlichtingen over de privé-sfeer en over politieke opvattingen van de burgers. (31) Dit verzamelen van gegevens over personen worden in niet-Duitse landen met de grootste argwaan bekeken. 'Het BKA in Wiesbaden, de centrale politionele staatsveiligheidsdienst beschikte in maart 1976 volgens officiële opgaven over 2.425 medewerkers en over een computer waarin 2,1 miljoen dossiers, 3,3 miljoen persoonskaarten, geproduceerd kunnen worden. Opgeslagen kunnen bv. ook alle gegevens over wie waar hoelang, deelnam aan de waarschuwingsstakingen tijdens de onderhandelingen over de lonen in de metaalindustrie. De perfectie van dit apparaat wordt onder andere geïllustreerd door de afdeling die zich speciaal bezighoudt met de identificatie van stemmen, via zogenaamde Sonargramman. (om telefoongesprekken af te luisteren) (32) Het staat ambtenaren vrij deze informatie aan andere, dan overheidsinstanties door te geven. In de praktijk betekent dat, dat bijvoorbeeld werkgevers (ondernemingen, stichtingen, media) door een leger van BVD-mensen (staatsveiligheid in Nederland) worden geïnformeerd, over hun werknemers met alle gevolgen van dien. Maar ook huisbazen worden bezocht, waarna huurovereenkomsten worden beëindigd.' (33) Totnogtoe stond de BRD met haar 'rechtspraktijk' nogal geïsoleerd in West-Europa. O.a. via dit verdrag dreigt de BRD op alle gebieden door te dringen in de soevereiniteit van de andere staten. (34)

3. WEST-DUISSLAND

Zonder in te gaan op de totale Westduitse situatie met betrekking tot dit thema, zullen we enkel een paar termen expliciteren, die vrij kenschetsend zijn. Enerzijds gaat het om de Innere Sicherheit versus de Law-and-Order; anderzijds hebben we het over de Störer versus de Feind. De Law-and-ordertheorie legitimeert de reactie van staatsgeweld vanuit het idee dat iedere burger dient beschermd te worden door het staatsgeweld tegen incidenten die zich voordoen. Een incident in de staat brengt de inzet van nieuwe middelen met zich mee. Deze nieuwe middelen verdwijnen echter niet met het onderdrukken van het incident. Het is duidelijk dat een zulkdanig opgebouwd staatsapparaat na enige tijd een interne dynamiek zal krijgen en in feite misdadigheid zal gaan kweeken. Op deze manier is de cirkel rond en kan menspreken van actie-reactie-interactie. In deze ideologie wordt de burger verkerd van bescherming door het staatsgeweld, maar ook tegen het staatsgeweld. Het 'feindbild', het beeld dat gepropageerd wordt van de ordeverstoorder is dat van de 'Störer'. Deze ordeverstoorder is een overtreder van de wet, doch hij verdient nog de bescherming van de staat. Hij is nog in het bezit van dat deel van zijn rechter, dat niet teniet gedaan wordt door het overtreden van die bepaalde wetgeving. Integratie van de ordeverstoorder in de bestaande openbare orde staat hier centraal. (1)

De Innere Sicherheit zoals we die in West-Duitsland, is veeleer een sterk dirigistisch en totalitair staatsgeweld. Men gaat hier van het idee uit dat het monopolie van legaal geweld in handen van het staatsapparaat werd gelegd, dat dient in te staan voor de realisatie van een langdurige economische planning. Het 'feindbild' hier is de 'Feind', de vijand van het gehele politieke en economische systeem, de vijand van de staat. Het begrip van de Störer verdwijnt, tegenstand is niet meer mogelijk, kritiekopties worden geïnterpreteerd in termen van 'aanvallen'. De 'Feind' breekt volledig met de openbare orde, in deze logica, en geniet niet de mindste rechtsbescherming meer. De openbare orde en de rechtsstaat zijn niet meer op hem van toepassing. Hij wordt ook niet meer beschermd tegen dit staatsgeweld. Integendeel. Hij dient bevochten te worden. (2) Totalitair krijgt hier een dubbele betekenis. Langs de ene kant gaat het om het reeds vermelde aspect, het Feind-aspect. Nl. het feit dat bepaalde individuen worden gedemoniseerd als zondebokken. Men wil voorbeelden stellen om mogelijke kritiek-opties te bestrijden en hiertoe isoleert men enige figuren die men belaadt met alle mogelijke morele oordelen. De 'vijand' wordt hierdoor zo sterk geïndividualiseerd dat het mogelijk wordt een 'beweging' te transformeren in een 'toestand'. Ook is er een globaliserende aspect. Deze strategie komt erop neer dat iemand als een 'verdachte' wordt beschouwd, eveneens een vijand van de staat te zijn, wanneer hij delen of gehelen overneemt van de kritiekopties, die geformuleerd werden door de reeds genoemde 'Feinden'. Dit 'conspiracy-weapon' wordt aldus aangewend om kritiek-opties als illegitiem voor te stellen, en aldus uitte schakelen. (3)

4. NEDERLAND

Tenslotte zullen we het licht werpen op enige criminaliseringstechnieken, zoals die in Nederland werden toegepast vanaf de zeventiger jaren. Onder impuls van de buitenparlementaire aktiegroepen zoals de krakers, anti-kernenergiebeweging, anti-militaristen e.d. ging het allemaal veel ruwer aan toe dan in de zestiger jaren. We zullen het hebben over onder meer infiltratie door de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD), vermilitarisering van het politieapparaat, verscherping van de wetten of strengere toepassing van bestaande reglementeringen, arrestatieteams, het preventief oppakken, af luisterpraktijken e.d.

Na de rellen op 30 april 1980 bij de koning van Beatrix, stelden deskundigen van de rijks- en gemeentepolitie, de marechaussee, de ministeries van binnenlandse zaken en justitie, en het openbaar ministerie een rapport samen ter evaluatie van de woelige gebeurtenissen op die dag. Het zgn. Warnsveld-rapport dat gepubliceerd werd onder de titel 'Het grootschalig politie-optreden na 1980', dringt er met betrekking tot de Mobiele Eenheid (Nederlandse rijkswacht) op aan volgend uitgangspunt in acht te nemen: 'zich te bezinnen op het ontwikkelen en toepassen van betere tactieken en technieken, die voorzien in de overbrugging van de fysieke afstand, die telkenmale ontstaat tussen ordeverstoorers en de mobiele eenheden.' (1) Een centrale plaats hierbij krijgt het gebruik van traangas. Men vraagt naar een onderzoek betreffende de verbetering van het traangasgebruik, en ook naar eventuele nieuwe toepassingsmogelijkheden zoals de verspreiding van traangas uit een helikopter en de vermenging van traangas met water. In Dodewaard, bij de blokkade van de kerncentrale in oktober 1981, lijkt deze ontwikkeling zijn voorlopig hoogtepunt bereikt te hebben. 'Dodewaard was een ware orgie van traangasgebruik. Alleen al op zaterdag, de eerste dag van de akties rond de kerncentrales, zijn er circa 1000 traangasgranaten verschoten.' (2) 'Een andere nieuwigheid op het gebied van de technologie van de politieke beheersing was het gebruik van speciale videoapparatuur in een helikopter, die via een zender het beleidscentrum rechtstreekse beelden van het slagveld voortoverde. Ook handig om mensen die 'strafbare feiten' plegen te identificeren.' (3)

Een medewerker van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie stelde in 1979 een tekst samen, met hierin volgende mogelijke strategieën met het betrekking tot het overheidsoptreden en -geweld. 'Soms acht de politieke overheid geweld onvermijdelijk, terwijl zij zich tevens realiseert dat haar aktie tot een storm van protest aanleiding kan geven. In dat geval hanteert zij een marginaliseringsstrategie. Marginaliseringsstrategieën bestaan daaruit dat een aan te vallen groep wordt voorzien van negatieve kenmerken. Daardoor wordt zo'n groep naar de sociale marge van de samenleving gedrukt. Het moet een groep worden waarmee geen fatsoenlijk mens maar iets wil mee te maken hebben: volks-

vijanden, gevaarlijke gekken, onverantwoordelijke elementen. Tegen sociaal uitgestotenen is geweld ter disciplinerings acceptabel en te rechtvaardigen, ja gewenst. (...) Bij de marginaliseringsstrategie moet de protesterende groep rekening houden met een harde geweldskonfrontatie met de overheid. De kompromisbereidheid van de overheid is gering, alhoewel het politiek belang van het konflikt erkend wordt. Dit onveilige signaal wordt nog versterkt wanneer de overheid tot mobiliseringsstrategieën overgaat. De protesterende groepen worden niet alleen in een sociaal isolement gedreven, maar ook dreigen de zeisen en hooivorken der geaktiveerde bevolking. Geweldsexcessen zowel van overheid als van partikulieren komen in dergelijke uitzonderingssituaties voor en zijn dan gemakkelijk te rechtvaardigen.' (4) Zulke strategie was duidelijk aanwezig rond de blokkade van de kerncentrale in Dodewaard. Kolonel Fijlbrief, als kommandant van het rijkspolitie-district Nijmegen de hoogste politiefunktionaris, bij akties rond de Dodewaardse kerncentrale stelde het vóór de blokkade als volgt: 'Deze mensen zeggen: uw democratie is de onze niet. Je komt ze dan ook tegen in andere bewegingen, zoals de kraakbeweging. Hun aantal binnen de anti-kernenergiebeweging neemt toe en gezien de methoden waarvan gebruik wordt gemaakt, en de wapens die we bij de laatste aktie in Dodewaard hebben gevonden, kan je de kans niet uitsluiten dat deze groep afglijdt naar de hoek van het 'terrorisme'. (5) De harde konfrontatie is er in Dodewaard ook gekomen, in de vorm van een ongekend gewelddadig politie-optreden. 'Er werd in Dodewaard geen centrale meer verdedigd, maar een beweging aangepakt'. Het kernenergievraagstuk wordt op die manier herleid tot een penbare ordeprobleem', zo schreef de Groene Amsterdamer. (6)

Diezelfde adviseur, Van Reenen, een van de leading-opinionmakers op het Ministerie van Justitie, schreef in 1980: 'De handhaving van het geweldsmonopolie vraagt twee typen van activiteiten. Het ene is gericht op het bewerkstelligen of handhaving van vertrouwen in de macht, het andere op het bewerkstelligen of handhaven van het feitelijk geweldsoverwicht in de samenleving. Het eerste type aktiviteit is politiek of bestuurlijk of politiek van aard, het tweede militair of politieel. Dat betekent dat de handhaving van het geweldsmonopolie begint bij het geweldloze bestuur van landelijke, provinciale en lokale overheden. Als daar in onvoldoende mate mogelijkheden zijn of benut worden om vrijwillige gehoorzaamheid aan gezagsuitoefening te bewerkstelligen, dan wordt handhaving van het geweldsmonopolie een zaak van politie, soms ook van militairen. Deze gewelddadige handhaving van het geweldsoverwicht kan min of meer autonoom geschieden door politie en justitie, dan wel in combinatie met politieke of bestuurlijke autoriteiten.' (7) Voorwaarde voor dit soort strategieën is een intensieve ideologische bewerking van de bevolking. 'Dat is exact wat burgemeester Polak in Amsterdam steeds heeft gedaan en doet. Het zogenaamde geweldloze bestuur: naar buiten voortdurend roepen dat je geen geweld wilt gebruiken, dat de zaak geweldloos kan worden opgelost. Op hetzelfde moment een bestuur zitten te verdedigen, dat bukt van het structurele geweld - woningnoodbevorderend, milieuvervuilend, noem maar op - maar wel

op de cruciale momenten aankondigen dat er nu echt inhoudelijke stappen zullen worden genomen, dat de mogelijkheden bekeken worden om tot vordering over te gaan. Gevorderd is er nog nooit. Wel ontruimd, wel met alle geweld, maar van scherpschutters 'hadden ze me niets gezegd'. Dus dat laten we dan ook maar zo.' (8) Met vorderen wordt de mogelijkheid bedoeld die de stedelijke overheid heeft, om leegstaande panden van de eigenaar te 'vorderen', om deze aldus te laten bewonen.

Na de schokkende feiten in Dodewaard 1981 werd een ministerieel onderzoek gehouden. 'Met de aankondiging van een diepgaande onderzoek wisten de verantwoordelijke ministers van binnenlandse zaken en justitie voorlopig de laste kamervragen te ontwijken.' (9) Hiervoor werden ook aktievoerders gehoord. Hiertoe werd als volgt opgeroepen: 'Mij bezinnend op de gebeurtenissen en de verslagen daarvan heb ik mij niet aan de indruk kunnen onttrekken dat er een discrepantie bestaat tussen de objectieve feiten zoals die uit het onderzoek naar voren komen en de subjectieve beleving door de betrokkenen van die feiten. Ik meen dat bij de beoordeling van het gevoerde beleid aan deze subjectieve ervaringen niet mag worden voorbijgegaan.' Het merendeel van de uitgenodigde aktievoerders had na het lezen van deze brief al geen behoefte meer om naar Den Haag te reizen, om te praten over hun 'subjectieve' beleving van de door burgemeester Goldberg geregistreerde 'objectieve feiten'. (10)

Tijdens het proces tegen 13 betogers in Dodewaard, wilden de advocaten van de verdediging, het openbaar ministerie wraken 'wegens ernstige schending van de beginselen van behoorlijk bestuur'. 'Het overheidsoptreden in Dodewaard was voor Nederlandse begrippen ongekend gewelddadig, disproportioneel en onrechtmatig geweest. Bovendien was het gebruik van dit geweld gepland, waardoor de overheid zich aan een vorm van 'uitlokking' schuldig had gemaakt. Daarmee had het volgens het verdedigerskollektief zijn recht op vervolging verspeeld.' (11) De rechtbank repliceerde in haar vonnis, 'dat de stelling dat een overheidsoptreden in het algemeen en een politie-optreden in het bijzonder zo gewelddadig, disproportioneel en onrechtmatig kan zijn dat het Openbaar Ministerie daardoor zijn recht op vervolging zou kunnen verspelen ten aanzien van bij gelegenheid van dat optreden door burgers gepleegde strafbare feiten, geen steun vindt in het recht.' (12)

De manier dat de Nederlandse overheid de aktievoerders in het algemeen aanpakt verhardt zienderogen. De feiten zijn niet mis te verstaan. Scherpschutters werden ingezet tegen krakers aan de Amsterdamse Prins Hendrikkade; molesterende arrestatieteams in burgers bij de ontruiming van de Grote Wetering (kraakpand in A'dam); gewelddadig politie-optreden tegen vreedzame demonstranten bij de Piersonstraat in Nijmegen (kraakpanden),

aldus P. Van Asseldonk in april 1981. Het leger wordt meer en meer ingeschakeld bij interventies van de politie. G. Legebeke telt tussen maart 1980 en februari 1981 tien interventies van legereenheden. 'In maart 1980 begon het met de ontruiming van de Vondelstraatblokkade (kraakpand). Zeven tankdozers en een pantsergewondenvoertuig reden door de Amsterdamse straten, bemand door beroepsmilitairen. De laatste keer was voorlopig het klapstuk in februari 1981, met de ontruiming van de barrikades en kraakpanden in de Nijmeegse Piersonstraat. Naast een ongekend massaal optreden van de marechaussee, naast militairen, kwamen o.m. in actie: twee Centurionbergingstanks, drie Leoparddozertanks, 60 dienstplichtige hospiken uit Ermelo en een pantsergewondenvoertuig. Bulldozers van het leger stonden klaar op de plaatselijke marechausseekazerne. (13)

De politie zelf, heeft sinds de zestiger jaren ook zelf speciale interventie-eenheden opgericht, met name de Mobiele Eenheden. (ME) 'In het georganiseerde geweld van de ME'ers in de loop der jaren is een flinke transformatie kenbaar geworden, waaraan het militaristisch denken niet vreemd is gebleven. Waren de uitvallen van de ME aanvankelijk eerder onbeheerste kommando-raids dan gedisciplineerde charges, tegenwoordig opereert de ME in voorbeeldige linies, die vaak meer weg hebben van legermanoeuvres.' (14) Het ME-optreden is ook meer op hantering van het dreig-concept geschoeid, terwijl het feitelijk geweld - voor zover georganiseerd - veel instrumenteler is geworden, veel laffer ook: afstandgeweld met waterkannonen, braaktraangas, op de menigte inrijdende ME-busjes. De innovatie van deze tactieken die - juist zoals in militaire strategieën - het geweld steeds technischer, steeds onpersoonlijker en daarom gewetenlozer te hanteren maakt, gaat nu de richting op de aanwending van de rubber kogels, chemische spuitmiddelen (cs-gas), geluidkannonen (lichtflitsen).' (15)

Een nieuw element in de bestrijding van de oproer zijn de aanhoudingseenheden of arrestatieteams. In Dodewaard opereerden o.a. deze aanhoudingseenheden. Hun taak is het 'verdachten van ernstig, strafbare feiten' aan te houden en te verbaliseren. In de praktijk funktioneerden ze als knokploegen van 'stillen' die verkleed als demonstranten, een ware terreur uitoefenden onder de aktievoerders en vaak heel willekeurig mensen oppakten. Tijdens het proces in Arnhem beklagden de arrestanten zich zonder uitzondering over mishandelingen bij hun aanhouding door deze stillen. Sommigen waren door meerdere personen besprongen, op de grond liggend, geschopt en geslagen, met een pistool op het hoofd geslagen, in het kruis getrapt; met CS-gas-spuitbusjes bewerkt, de handen urenlang strak op de rug geboid met knellende plastic strips.' (16) Het Amsterdams Klachtenburo stelt in zijn boek 'Uw rechtsorde is de onze niet' over het optreden van een Amsterdamse aanhoudingseenheid het volgende: '200 stillen waarvan 40 tot een aanhoudingseenheid behoorden waren ingezet. Met sjaals en bivakmutsen, gewapend met honkbalknuppels en tafelpoten met spijkers zwierven ze door de stad. De hele dag zouden ze actief zijn. Hoewel een toren van de Bijlmerbajes was gereserveerd voor arrestaties bij de Grote Wetering, werden er slechts een twintigtal arrestanten gemaakt.

Hun werk bestond dan ook voornamelijk uit het isoleren van mensen uit de menigte om hen vervolgens - standrecht - in elkaar te slaan.' (17) Politieagenten die geen dienst hadden en dus in burger waren voegden zich soepel bij de leden van de aanhoudings-eenheden en deelden daar op de betogers een paar flinke tikken uit. De controle op dit soort interventies is bijna ondoenlijk. Deze arrestatieteams werden in 1973 opgericht, met als taak 'zware criminelen en terroristen' aan te houden, en incidentele beveiligingsopdrachten (het bewaken van hoogwaardigheidsbekleders uit binnen- en buitenland) uit te voeren. De samenstellers van een zwartboek over het arrestatieteam van Arnhem: 'Onder het mom van een soort anti-terroristenbrigade is Nederland een flink aantal anti-actievoerdersbrigades rijker geworden.' (18) Het bestaan van arrestatieteams werd pas bekend in 1978. 'De hele gang van zaken rond de arrestatieteams vormt opnieuw een voorbeeld van wat bij ontwikkelingen op het gebied van de politie zo vaak het geval is. Het politieapparaat bepaalt zelf de ontwikkelingen en beslissingen; het parlement hobbelt er een heel eind achteraan.' (19)

De jongste tijd zijn in Nederland heelwat stemmen opgegaan om het preventief oppakken wettelijk vast te leggen. Op 30 april 1981, dus één jaar na de grote rellen bij de kroning van Beatrix, werden in Breda ter gelegenheid van koninginndag meer dan honderd personen zonder enige geldige rechtsgrond door de politie ingerekend. Het CDA lanceerde in het parlement in maart 1982 het idee dat volgens de bestaande wetten de politie hier al lang bevoegd toe was, en dat er dus een wettelijke, concrete regeling moest komen om de burger hiertegen te beschermen. De link met de ongecontroleerde uitbreiding van het verzamelen van inlichtingen over mensen, door de vervolgingsdiensten, ligt voor de hand. 'Je krijgt onvermijdelijk de argumentering dat je met legalisering van dat preventief oppakken niet voldoende uit de voeten kunt als je niet een uitgebreid skala aan inlichtingsmogelijkheden krijgt, zowel qua techniek als qua wettelijke bevoegdheid.' (20), aldus een bezorgde rechter Gerard Mols.

De voornaamste inlichtingendienst in Nederland de BVD is de jongste jaren herhaaldelijk in opspraak gekomen door zijn infiltratiepogingen in zowel de PSP, de anti-kernenergiebeweging enz... Naar aanleiding van de ontdekking van zo'n infiltrant in haar middens stelt Onkruit (Nederland): 'Het kan niet vaak genoeg gezegd worden hoosmerig het is om mensen te gebruiken voor spionagewerk. Het is ronduit misdadig om daarbij de psychische en sociale nood van mensen uit te buiten, zoals de klootzakken bij Arnold gedaan hebben.' (21) Arnold wordt als volgt getypeerd: 'Alles bij elkaar komt er een beeld tevoorschijn van iemand die voortdurend heen en weer geslingerd wordt tussen wat hij wil en wat hij in de samenleving ervaart, de kansen die hij niet krijgt. Hij wil graag iets betekenen voor anderen, voor de samenleving - hij wil vooral waardering ondervinden, 'maatschappelijk' iets te betekenen, maar weet niet hoe hij dat kan bereiken. Bovendien ondervindt hij telkens tegenwerking in zijn streven naar een in zijn ogen zinvolle maatschappelijke positie. Alles loopt in maart-april 1981 zo hoog op dat Arnold zich hulpeloos, nutteloos en hopeloos alleen gaat voelen.' (22) 'De politiediensten waren in ieder geval op de hoogte van de toestand waarin Arnold verkeert,

en juist dan komen ze op de proppen. De benadering is heel subtiel en geraffineerd en speelt precies op wat Arnold wil, namelijk iets 'zinvols doen'. De politieagenten (hoogstwaarschijnlijk agenten van de BVD) bieden hem dan ook in eerste instantie werk (als politie-spion) aan. Wat voor Arnold heel belangrijk is, nl. hulp bij zijn problemen, gebeurt ook. Hij kan hiervoor ten allen tijde bij hen terecht. Op die manier ontstaat als het ware een therapie-relatie tussen Arnold en zijn kontaktpersonen... (23) Een tweetal andere voorbeelden van infiltratie vindt u via de referenties in de bibliografie. (24)

De BVD heeft volgens het KB uit 1972 voornamelijk twee taken: het inwinnen van gegevens omtrent organisaties, groeperingen en personen ten aanzien waarvan - gezien hun doelstellingen of feitelijke werkzaamheden -, ernstige vermoedens bestaan dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratische rechtsorde in de staat of dat van hen schade te duchten is voor de veiligheid of andere gewichtige belangen van de staat. De tweede taak is, het 'bevorderen van maatregelen ter beveiliging van gegevens waarvan de geheimhouding door het belang van de staat geboden is en van die sectoren van de overheidsdienst en van het bedrijfsleven die van vitaal belang zijn voor het instandhouden van het maatschappelijk leven'. In het kader hiervan verricht de BVD veiligheidsordenzoeken naar personen die solliciteren naar of werken in zogeheten 'vertrouwensfuncties'. (25) In een cursus die de BVD verzorgt voor politiefunktionarissen die als ID'er gaan werken, staat onder meer het volgende te lezen: 'Bij de lessen 'propaganda- en andere beïnvloedingsmethoden is gesteld dat van kommunistische zijde het verlangen naar vrede wordt misbruikt voor eigen doeleinden. We zien dan ook dat van kommunistische zijde - o.a. met gebruikmaking van mantelorganisaties getracht wordt het verlangen naar vrede en veiligheid te exploiteren om te komen tot het voeren van een zo effectief mogelijke agitatie onder de bevolking; een zo breed mogelijk samengaan - onder kommunistische leiding - van uiteenlopende groepen en stromingen; een eenzijdige verzwakking van het materiële en morele weerstandsvermogen van het westen.' (26)

De kriminalisering wordt op punt gesteld door het juridisch ingrijpen. 'Naarmate de tegenstellingen scherper worden, groeit ook de behoefte aan de zijde van justitiële autoriteiten om in te grijpen.' 'Nog geen zinnig mens heeft openlijk durven stellen dat krakers per definitie wetsovertreders zijn. Toch worden ze in de publieke opinie al heel vaak zo gezien. Zoals gezegd: kraken is niet strafbaar. Maar justitie doet er alles aan om rond de krakers toch een sfeer van vervolging te scheppen.' (27) 'Je ziet het bv. aan de uitrekking van civiel-rechterlijke begrippen tegenover het kraken. Eerst moesten krakers de gekraakte panden om ontruimd te kunnen worden 'daadwerkelijk bewonen', vervolgens werd het 'in gebruik hebben' en toen werd het 'zodanig in gebruik hebbende dat van bezet houden gesproken kan worden'... (28)

BIBLIOGRAFIE

1. CRIMINALISERING

- (1) Ongepubliceerde tekst van de Werkgroep Marginaliteit
- (2) Goffman, Stigma, pg. 10
- (3) gecit. in L. Vanheerentals, Criminogenese, Deel 1, pg. 322
- (4) K. Trimbos, Antipsychiatrie, pg. 97
- (5) B. Snel, Over criminalisering, Ned. Tijdschrift v. Criminologie, augustus 1975, pg. 148
- (6) cfr. (5) pg. 148
- (7) cfr. (5) pg. 162
- (8) Dessauer, Tussen bajesboef en big brother,
- (9) L. VanOutrive, C. Fijnaut, De ontwikkeling van de criminologie, voorwoord bij P. Ponsaers, R. DeCuyper, Arbeidsinspectie: Overheidszaak of privé-aangelegenheid, pg. 1
- (10) cfr. (9) pg. 2
- (11) T. Morus, Utopia, pg. 36
- (12) Plato, De Republiek, pg. 99, I,344
- (13) E. DeJonghe, Geschiedenis van de politieke en sociale theorieën, pg. 314
- (14) Kwant, De visie van Marx, pg. 106
- (15) Bernal, De wetenschap als maatschappelijk proces, pg. 799
- (16) L. Vanheerentals, Aard en intensiteit van de aktiemiddelen van arbeiders, Licentiaatsthesis Politieke Wet., 1982, pg. 71-72
- (17) P. Ponsaers, R. DeCuyper: De controle op de arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden, ongepublic. tekst, pg. 2-3
- (18) cfr. (17) pg. 3
- (19) E. Berns, S. Ijsseling, P. Moyaert: Denken in Parijs, pg. 86
- (20) cfr. (19) pg. 87
- (21) cfr. (19) pg. 87-88
- (22) H. Vandebunt, T. Deroos: Zwarte toga's contra witte boorden, ongepublic. tekst, pg. 4
- (23) VanHooff, Symbolisch interaktionisme, pg. 353
- (24) cfr. (9) pg. 4
- (25) cfr. (9) pg. 6
- (26) cfr. (9) pg. 7
- (27) P. Robert, C. Fougeron, Les forces cachés de la justice, pg. 65
- (28) H. Bianchi, Basismodellen in de criminologie, pg. 330

2. CRIMINALISERING VAN HET POLITIEKE AKTIEVOEREN

- (1) W. Jongman, B. Henkes, Gecriminaliseerd verzet in de crisisjaren '30, Ned. Tijdschrift v. Criminologie, maart 1981, pg. 84
- (2) cfr. (1) pg. 72
- (3) J. Coeck, Een kaping die begon als een stomiteit eindigt in vrijspraak voor de jury, Vrij Nederland, maart 1982
- (4) cfr. (3)
- (5) P. Ponsaers e.a.: 'Jeugdwerkloosheid en delinkwentie', ongepublic. tekst, pg. 4
- (6) cfr. (5) pg. 10
- (7) 'Wat zoudt ge zonder het werkvolk zijn? Deel 1', pg. 53
- (8) B. Baumann, Hoe het allemaal begon, pg. 101
- (9) cfr. (8) pg. 103
- (10) Turkije, pion van poen en kogels, pg. 37, in De Schoffel, nov. 1982

- (11) H. Hess, Repressiver Terrorismus als eine form repressiven Verbrechen,
- (12) M. Talloen, Terrorisme, ongepublic. tekst, pg. 3
- (13) Europees verdrag ter bestrijding van het terrorisme, gepubliceerd in Europees Verdrag tegen Terrorisme, Komitee voor de Rechtsstaat
- (14) T. VanVeen, Over uitlevering van politieke delicten,
- (15) L. Vanheerentals, Aard en intensiteit van de aktiemiddelen van de arbeiders, licentiaatsthesis Polit. wet. 1982, pg. 8
- (16) De staking en de evolutie van het syndikalisme, Dossier Kultuurleven, 1974, pg. 1094
- (17) G. J. Wolffensperger, Politiek delict op de tocht, Volkskrant 22/11/1977
- (18) cfr. (17)
- (19) P.H. Bakker-Schut, Kanttekeningen bij een anti-terrorisme-verdrag, Nederlands Juristen Blad, 13/8/1977
- (20) cfr. (19)
- (21) DeCock, Braekmans, We leven toch in een vrij land, pg. 210
- (22) cfr. (21) pg. 210
- (23) Komitee voor de Rechtsstaat, Advertentietekst, gepublic. in cfr. (13)
- (24) cfr. (23)
- (25) H. Durieux, Politie werkt internationaal samen, Kri, Oktober 1981, pg. 6
- (26) cfr. (25) pg. 6
- (27) B. Chorus, Op weg naar een Europees rechtsgebied, Kri, jan. 1981, pg. 12
- (28) cfr. (27) pg. 12
- (29) C. Fijnaut, De grenzen van de rechtstreekse politieke samenwerking in W-Europa, in Delikt en Delinkwent, 1981, N°11, pg. 717
- (30) cfr. (21) pg. 187
- (31) cfr. (21) pg. 197-198
- (32) cfr. (19)
- (33) cfr. (19)
- (34) cfr. (19)

3. WEST-DUITSLAND

- (1) P. Ponsaers, Andres en Ulrike. Legitimatie van een restauratie, in Potemkin, 1978 2-3, pg. 130-131
- (2) cfr. (1) pg. 131
- (3) cfr. (1) pg. 132

4. NEDERLAND

- (1) G. Legebeke, Het draaiboek van Dodewaard, Kri, november 1981
- (2) cfr. (1)
- (3) cfr. (1)
- (4) cfr. (1)
- (5) Cfr. (1)
- (6) cfr. (1)
- (7) B. Chorus, Politiegeweld in de jaren '80, in de As, sept. 1980, pg. 19
- (8) cfr. (7) pg. 19
- (9) Westerhof, De objektieve feiten van Dodewaard, in de Groene Amsterdammer, 30/12/1981
- (10) cfr. (9)